

СЕКЦІЯ 2 КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.729

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ВИДІВ ЗБОРІВ, МІТИНГІВ, ПОХОДІВ ТА ДЕМОНСТРАЦІЙ

Галус О.О., к.ю.н.
Хмельницький університет управління та права

Стаття присвячена дослідженню поняття та видів зборів, мітингів, походів і демонстрацій та аналізу стану їх законодавчого регулювання.

Ключові слова: форма безпосереднього народовладдя, мирні зібрання, збори, мітинги, походи, демонстрації.

Статья посвящена исследованию понятия и видов собраний, митингов, шествий и демонстраций, а также анализу состояния их законодательного регулирования.

Ключевые слова: форма непосредственного народовластия, мирные собрания, собрания, митинги, походы, демонстрации.

Galus O.O. ON THE DEFINITION AND TYPES OF ASSEMBLY, MEETINGS, PROCESSIONS AND DEMONSTRATIONS

In the article the concept and types of assembly, meetings, processions and demonstrations have been investigated and their legislative regulation has been analyzed.

Key words: form of direct democracy, peaceful assembly, assembly, meeting, procession, demonstration.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі розвитку України, який характеризується важливими державотворчими процесами, пов'язаними із оновленням Конституції України, вирішенням питання про підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, гостро стоїть проблема врегулювання на законодавчому рівні порядку проведення передбачених ст. 39 Конституції України мирних зборів, мітингів, походів та демонстрацій. Підкріплюють дане твердження з практичної сторони і події Помаранчевої революції, Євромайдану тощо.

Конституційний Суд України ще у своєму Рішенні від 19 квітня 2001 р. вказав, що порядок їх проведення повинен стати предметом законодавчого регулювання [1]. До Верховної Ради України неодноразово подавалися відповідні проекти законів, проте жоден з них не був прийнятий в цілому. На нашу думку, однією з причин такого незадовільного регулювання мирних зібрань є відсутність достатнього наукового підґрунтя до глибокого і всебічного визначення зборів, мітингів, походів та демонстрацій як форм безпосереднього народовладдя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науці конституційного права збори, мітинги, походи і демонстрації стали предметом наукових досліджень нещодавно. Це пов'язано як із відсутністю законодавчого регулювання порядку їх проведення, так і з тим, що не всі вчені відносять їх до форм безпосереднього народовладдя. Доволі часто про ці форми згадують, досліджуючи політичні права громадян, а саме право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації. Зокрема такі дослідження здійснювали у своїх дисертаційних роботах О. В. Васьковська [2], В. В. Денисова [3], Ю. М. Лемішко [4]. В науці адміністративного права збори, мітинги, походи і демонстрації досліджувалися на рівні дисертаційних робіт, зокрема у роботі В. Г. Поліщука, однак у них розкриваються лише особливості адміністративно-правового регулювання даних масових заходів [5]. Все це вказує на необхідність визначення саме конституційно-правової природи зборів, мітингів, походів та демонстрацій.

Цілями даної статті є визначення конституційно-правової природи зборів, мітингів, походів та демонстрацій, а саме визначення поняття і видів цих мирних зібрань та аналіз стану їх законодавчого регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Стаття 39 Конституції України закріпила право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Відповідно до ч. 1 ст. 20 Загальної декларації прав людини, кожна людина має право на свободу мирних зборів і асоціацій [6]. Дане положення конкретизується в ст. 21 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, а саме: визнається право на мирні збори. Здійснення цього права не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які накладають відповідно до закону і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної або суспільної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших осіб [7].

Закріплене у ст. 39 Конституції України політичне право на мирні збори, мітинги, походи та демонстрації відповідає також положенням ст. 11 Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини [8]. Однак, дещо різниться зміст даних норм. Так, у Європейській конвенції йдеться про кожну людину, а в Конституції України – лише про громадян України. Поряд з цим ст. 16 Європейської Конвенції дає змогу встановлювати у національному законодавстві такі обмеження.

Збори, мітинги, походи та демонстрації не стали предметом комплексного законодавчого регулювання в Україні. Основними нормативно-правовими актами, які регламентують право на проведення мирних зборів, мітингів, походів та демонстрацій є Конституція України (ст. 39) [9], Указ Президії ВР СРСР «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР» від 28 липня 1988 р. [10], Указ Президії Верховної Ради Української РСР «Про відповідальність за порушення вста-

новленого порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій» від 3 серпня 1988 р. № 6347 [11], Статут патрульно-постової служби міліції України, затверджений Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 28 липня 1994 р. № 404 [12].

При проведенні на практиці мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій виникають багато порушень. Це пов'язано із відсутністю законодавчого визначення понять мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, невизначеністю кола їх організаторів і учасників, абстрактним визначенням в Конституції України строків сповіщення органів виконавчої влади та місцевого самоврядування про їх проведення, невизначеністю вимог до такого повідомлення та процедури їхнього подання, що створює підстави для численних зловживань з боку посадових осіб органів влади.

У зв'язку з відсутністю законодавчого акту про мирні збори, мітинги, походи і демонстрації на практиці дуже важко розмежувати дані форми. Потрібно погодитися з думкою В. Г. Поліщука, що невизначеність законодавством конкретних ознак, які відрізняють збори, мітинги, вуличні походи і демонстрації та інші масові заходи один від одного, значною мірою ускладнює їх правову регламентацію, ефективність якої залежить від чіткого визначення змісту кожної із політичних свобод [5, с. 14].

Єдиним нормативно-правовим актом, який містить визначення мирних зборів, мітингів, походів та демонстрацій є Статут патрульно-постової служби міліції України [12]. Проаналізуємо визначення зборів, мітингів, походів та демонстрацій, дані у вищезгаданому нормативно-правовому акті і юридичній літературі та спробуємо класифікувати дані форми безпосереднього народовладдя.

Відповідно до ст. 332 Статуту патрульно-постової служби міліції в Україні, збори – це спільна, спеціально організована невелика присутність громадян в громадському або іншому місці, викликана необхідністю обговорення різних політичних, соціальних, економічних, культурних та інших проблем [12]. З даного визначення незрозумілим є обмеження кількості учасників таких зібрань, адже Конституція не забороняє масові збори громадян. Теоретично можливим є проведення народних віче (як у 1991, 2013 рр.), які безумовно є легітимною формою здійснення народом своєї влади.

На думку, В. Ф. Погорілка, В. Л. Федоренка, збори громадян – це форма безпосередньої демократії, що передбачає мирні зібрання громадян України, без зброї, для вирішення певних суспільно значущих питань. У даному визначенні наголошується, що збори є саме формою безпосередньої демократії і що вони проводяться із суспільно значущих питань. Однак виникає питання як відрізнити дані збори від інших мирних заходів. Цінною з точки зору ідеї народного суверенітету є твердження цих вчених, що рішення, ухвалені на таких зборах, якщо вони не суперечать чинному законодавству, мають імперативний характер і повинні виконуватися у визначені терміни органами і посадовими особами держави і місцевого самоврядування, а також жителями територіальної громади, на терені якої були проведені збори, та членами об'єднань громадян, що проводили збори [13, с. 137].

На думку В. В. Комарової, збори – це форма тимчасового об'єднання громадян у заздалегідь визначеному місці і у заздалегідь визначений час для колективного обговорення та вирішення питань, віднесених до їх компетенції, відповідно до затвердженого порядку денного [14, с. 197]. Проаналізувавши монографічну роботу В. В. Комарової про форми безпосередньої демократії, можна зробити висновок, що автор не проводить чіткої різниці між загальними зборами громадян (т. з. сходами) і мирними зборами. Вона роз-

глядає ці два види зборів у одному розділі, поряд із мітингами, походами, демонстраціями, пікетуваннями. Досліджуючи призначення зборів, В. В. Комарова розглядає їх як засіб народовладдя і як форму здійснення місцевого самоврядування [14, с. 275]. З цією думкою варто погодитися, адже не можна протиставляти мирні збори громадян та загальні збори громадян за місцем проживання лише тому, що різняться механізми їх здійснення. За своєю природою вони є видами зборів громадян, адже їм властиві багато спільних рис. В російській літературі з конституційного права загальні збори громадян за місцем проживання часто називають сходами, що є доцільним, з метою уникнення термінологічної плутанини.

Іншої думки притримується російська дослідниця форм безпосередньої демократії у місцевому самоврядуванні Л. О. Нудненко. Вона чітко розрізняє ці дві форми безпосередньої демократії, розглядаючи їх в різних розділах своєї монографічної роботи [15]. На її думку, збори (сходи) – це форма прямого волевиявлення громадян, які проживають на певній території, з питань, віднесених законодавством або статутом муніципального об'єднання до його компетенції. Під зборами ж, Л. О. Нудненко розуміє спільну присутність групи громадян в певному місці в конкретно визначений час для колективного обговорення та вирішення яких-небудь проблем чи питань [15, с. 176].

Під зборами В. Г. Поліщук розуміє організовані дії членів будь-якої організації, групи громадян, об'єднаних загальними поглядами, інтересами, які зібралися у певному місці з метою гласного та публічного обговорення і вирішення питань державного чи громадського значення [5, с. 20]. У даному визначенні автор розглядає збори не з погляду форми безпосереднього народовладдя, а як масовий захід.

Збори громадян (в широкому розумінні) можна класифікувати за різними критеріями. За масштабами проведення можна виділити: локальні (загальні збори громадян за місцем проживання); регіональні (збори у вигляді конференцій на рівні одного або декількох сіл, селищ, міст, районів, областей); всеукраїнські (віче).

За суб'єктом ініціативи їх можна поділити на збори, що проводяться: за ініціативою громадян; за ініціативою органів місцевого самоврядування; за ініціативою органів державної влади.

За наслідками проведення зборів: прийняття рішення; висунення вимоги, пропозицій органам державної влади або місцевого самоврядування; висунення кандидата; створення органу самоорганізації населення; висунення представників на конференції тощо.

Збори, мітинги, походи та демонстрації можна класифікувати за критерієм законності проведення (тобто на законні і незаконні). Незаконні можна, в свою чергу поділити на озброєнні та приховані.

Резюмуючи, під зборами потрібно розуміти форму безпосереднього народовладдя, яка полягає у колективному обговоренні та вирішенні громадянами найважливіших питань державного та суспільного життя, шляхом зібрання їх мирно, без зброї у заздалегідь визначеному місці і у заздалегідь визначений час.

У ст. 333 Статуту патрульно-постової служби міліції в Україні дано таке визначення мітингу. Мітинг – це масові збори з питань злободенних, переважно політичних питань, які проводяться, як правило, на вулицях, майданах, стадіонах, парках. Неодмінні атрибути мітингу – масова аудиторія, промовці, лозунги, прапори, заклики (усні, друковані, письмові) [12]. У даній статті мітинги визначаються як збори, що вважаємо неприпустимим, оскільки це призводить до термінологічної плутанини. Крім того, Конституція України збори і мітинги не ототожнює, а називає їх як окремі форми.

На думку, В. В. Комарової, мітинг – це форма організованого вираження громадської думки, масової підтримки резолюцій, вимог або інших звернень громадян у заздалегідь визначеному місці і у заздалегідь визначений час, в результаті якого приймається резолюція з якою-небудь вимогою до органів держави або закликом до громадян [14, с. 207]. Під мітингами Л. О. Нудненко розуміє масові зібрання громадян для публічного вираження відношення до рішень та дій осіб і організацій, подіям суспільно-політичного життя шляхом масової підтримки резолюцій [15, с. 176].

На думку українських вчених В. Ф. Погорілка та В. Л. Федоренка, мітинги – це мирні публічні зібрання громадян з метою виявлення свого ставлення до внутрішньої та зовнішньої політики держави, органів державної влади або місцевого самоврядування, внутрішніх або міжнародних подій, які висувають вимоги щодо проведення цієї політики або вжиття заходів, пов'язаних з певними подіями [13, с. 137]. Не можна погодитися із зазначеною метою мітингів – «виявлення свого ставлення до політики держави...», адже мітинги, як і демонстрації та походи, спрямовані саме на вираження своїх поглядів, а не їх виявлення.

Вчені-адміністративісти мітинги розуміють як масові збори людей з метою обговорення переважно політичних питань, підтримки резолюцій, петицій тощо. Неодмінними атрибутами мітингу, на їх думку, є масова аудиторія, оратори, гасла, прапори, заклики (усні, друковані, письмові) [5, с. 21]. Однак дане визначення не розмежовує такі поняття як збори і мітинги, а в певній мірі отожднює їх.

Отже, мітинги – це форма безпосереднього народовладдя, яка полягає в організованому публічному колективному вираженні громадянами свого ставлення до важливих проблем державного і суспільного життя, діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, висуненні відповідних вимог та/або проголошенні закликів до громадян, шляхом зібрання їх мирно, без зброї у заздалегідь визначеному місці і у заздалегідь визначений час.

Конституція України поряд із зборами і мітингами передбачає таку форму безпосереднього народовладдя як походи. Нормативне визначення походу відсутнє. У ст. 335 Статуту патрульно-постової служби міліції в Україні зазначається лише про вуличні походи. Так, вуличний похід проводиться з тією ж метою, що і демонстрація, мітинг, однак відрізняється меншою динамікою, відсутністю мітингово-демонстраційної атрибутики [12]. У даній нормі, на нашу думку, не визначені основні риси походів.

Під вуличними походами В. В. Комарова розуміє організований масовий рух людей по пішохідній або проїжджій частині вулиці, проспекту з метою звернення уваги на які-небудь проблеми [14, с. 207]. Різновидами походів даний автор називає т. з. марші, тобто походи через населений пункт, через всю країну або інколи через декілька країн.

В своєму дисертаційному дослідженні В. Г. Поліщук розглядає вуличні походи як форму демонстрації, яка проводиться шляхом пересування громадян по заздалегідь визначеному маршруту [5, с. 22]. Вважаємо недоцільним визначати одну форму безпосереднього народовладдя через іншу, тому що Конституція України у ст. 39 чітко розмежовує походи та демонстрації.

Заслуговує на увагу визначення походів, запропоноване В. Ф. Погорілком та В. Л. Федоренком. На їх думку, походи – це форма безпосередньої демократії, що передбачає широке пропагування політичних поглядів громадян України у рухомій формі за заздалегідь визначеним маршрутом. Походи можуть здійснюватися як на локальному (походи селом, селищем, містом чи районами в містах), так і на загальнодержавному (з села до міста, з міста до міста) рівнях [13, с. 138].

Отже, похід – це форма безпосереднього народовладдя, яка полягає у колективному вираженні громадянами своїх поглядів з важливих питань державного і суспільного життя шляхом організованого масового пересування по заздалегідь визначеному маршруту.

Що ж стосується демонстрацій, то їх нормативне визначення дане у ст. 334 Статуту патрульно-постової служби міліції в Україні. Згідно із Статутом демонстрація – це масове знаходження громадян з приводу висловлення будь-яких громадсько-політичних настроїв, у т. ч. з питань протесту або незгоди будь з чим. (Цей захід може проявлятися також у проступку однієї особи, здійсненні нею вчинку з метою підкреслення свого ставлення до будь-якої події чи посадової особи тощо) [12]. Із запропонованого визначення взагалі стає незрозумілим, яким чином проводиться демонстрація.

У монографічній роботі В. Ф. Погорілка та В. Л. Федоренка демонстрація визначається як форма безпосередньої демократії, зміст якої передбачає публічне й масове виявлення політичних настроїв народу. Демонстрації можуть мати протестарний чи солідарний характер, тобто є організаційною формою протесту чи підтримки конкретних політичних явищ та інститутів [13, с. 138]. Із запропонованого визначення не зрозумілим залишається, у якій саме формі проводиться демонстрація.

Російські вчені В. В. Комарова та Л. О. Нудненко в своїх роботах наводять майже аналогічні визначення демонстрації як публічного вираження групою людей суспільно-політичних настроїв з використанням під час походів плакатів, транспарантів та інших наглядних засобів [14, с. 207]. У даному визначенні автори зазначають, що демонстрації проходять у формі походів.

Розглядаючи демонстрації як вид масових заходів В. Г. Поліщук розуміє під ними організовану дію членів будь-якої організації, групи громадян, об'єднаних загальними поглядами, інтересами та ціннісними орієнтаціями, які гласно та публічно виявляють громадські настрої, вимоги, солідарності чи протесту шляхом масових походів і мітингів [5, с. 22]. У даному визначенні автор визначає формою проведення демонстрації мітинги і походи. Вважаємо за доцільне визначити формою проведення демонстрацій не походи і мітинги, а форми у яких вони проводяться. Адже демонстрація може проводитися або шляхом пересування громадян по заздалегідь встановленому маршруту, або шляхом зібрання у заздалегідь встановленому місці.

Отже, проаналізувавши запропоновані визначення, можна дійти до висновку, що демонстрація – це форма безпосереднього народовладдя, яка полягає в організованому публічному вираженні політичних настроїв громадянами з використанням плакатів, транспарантів та інших наочних засобів, шляхом організованого масового пересування по заздалегідь визначеному маршруту або шляхом зібрання їх у заздалегідь визначеному місці і у заздалегідь визначений час.

Мітинги, походи та демонстрації як форми безпосереднього народовладдя можна класифікувати за різними критеріями. За територією проведення мітинги, походи та демонстрації можна поділити на місцеві, регіональні та всезагальні. За місцем проведення мітинги бувають під відкритим небом і в закритому приміщенні. За характером висунутих вимог мітинги, походи, демонстрації поділяють на протести, підтримки, солідарності [14, с. 282-284] тощо. Мітинги, походи, демонстрації можуть бути класифіковані також за часом проведення на короткострокові та довгострокові; за віком учасників – молодіжні, студентські, ветеранські; за видом професій учасників – мітинги, походи, демонстрації вчителів, медиків, шахтарів тощо.

Зборам, мітингам, походам і демонстраціям властиво схожі риси: публічний і демонстративний характер; політичний характер вимог і рішень; протестарна або солідарна спрямованість вимог і рішень. За умов відсутності нормативного регулювання цих форм безпосередньої демократії вони часто переростають одна в одну, а в окремих випадках і в революції. За своєю структурою «Помаранчева революція» була фактично сукупністю масових зборів, мітингів і демонстрацій, об'єднаних спільною метою – проведенням чесних виборів Президента України та зміни суспільного і державного ладу [13, с. 138]. Схожої думки притримується і російська дослідниця В. В. Комарова, наголошуючи, що демонстрація може розпочинатися або завершуватися мітингом [14, с. 207].

В російській юридичній літературі була зроблена спроба об'єднати збори, мітинги, походи, демонстрації, пікетування одним терміном *маніфестації* [16, с. 192; 17, с. 15-16; 14, с. 286-287; 15, с. 177]. На думку Ю. А. Дмитрієва, термін «свобода маніфестацій» не рівнозначний сукупності свободи зборів, мітингів, походів, демонстрацій і пікетувань, а за своїм змістом є значно ширшим. Він включає в себе і такі дії громадян, як голодування, акти громадянської непокорності, так як їх ціль – привернути увагу органів місцевого самоврядування до проблем громадян [17, с. 15-16].

На думку Ж. М. Пустовіт, маніфестація (лат. *manifestatio* – виявлення, прояв) – публічний масовий виступ для проголошення ідей, солідарності, співчуття або протесту. Як правило, здійснюється у формі зібрання прихильників ідей, односторонніх, скандування лозунгів, закликів, виголошення промов та ін. Маніфестація є суб'єктивним правом кожної особи, яке дозволяє їй оперативно і незалежно (на відміну від участі у діяльності будь-якого громадського об'єднання) висловлювати власну позицію щодо того чи іншого питання суспільного життя. Термін маніфестація вживається як узагальнююче поняття для будь-яких виступів просто неба, а саме: мітингів, демонстрацій, походів і т. д. [18, с. 575].

У вітчизняній юридичній науці цей термін не знайшов широкого використання. Для позначення мирних зборів, мітингів, походів, демонстрацій часто використовуються також такі терміни, як масові заходи [5], мирні заходи та акції. В ст. 182 та 183 Кодексу адміністративного судочинства застосовано таку об'єднуючу категорію як мирні зібрання [19].

Проаналізовані вище мирні збори, мітинги, походи та демонстрації не охоплюють собою всі можливі види громадсько-політичних заходів. На практиці широко проводяться пікетування, голодування та страйки. Така форма безпосереднього народовладдя як пікетування безпосередньо не передбачена у Конституції України, а згадується в інших нормативно-правових актах (наприклад, у Статуті патрульно-постової служби міліції України [12]).

Розглядаючи мирні збори, мітинги, походи та демонстрації, доцільно згадати про поширене останніми роками явище – флешмоб (від англ. *flash mob* – «миттєвий натовп»). Як стверджує О. В. Васюковська, у класичному розумінні подібна акція організовується через Інтернет або будь-які інші сучасні засоби комунікації, коли особи домовляються раптово з'явитись у громадському місці, протягом декількох хвилин демонструють своє бачення проблеми або ситуації і також раптово зникають [2, с. 39]. Прикладами флешмобів в Україні можна назвати акції протесту біля посольства Білорусії в Києві, події, які відбувалися по всій країні під час святкування Дня незалежності у серпні 2011 р. тощо. В проєкті Закону України «Про свободу мирних зібрань» пропонується ввести термін «спонтанне зібрання».

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На основі вищевикладеного

можна зробити висновок, що збори, мітинги, походи, демонстрації виступають конституційними формами безпосереднього народовладдя, визначальною особливістю яких повинна стати чітка регламентованість на законодавчому рівні і підвищена гарантованість з боку держави. Стаття 39 Конституції України не охоплює всі можливі види громадсько-політичних заходів, тому з огляду на широку практику проведення останніми роками пікетувань, голодувань, політичних страйків, постала необхідність їх глибокого дослідження на теоретичному рівні. Особливу увагу слід приділити дослідженню питання легітимності проведення зборів громадян України – всеукраїнського віче та імперативності рішень, прийнятих на них.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання від 19 квітня 2001 р. № 4-рп/2001 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 28. – Ст. 1379.
2. Васюковська О. В. Конституційне право на мирні збори та механізм його реалізації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Васюковська Ольга Валеріївна. – К., 2007. – 193 с.
3. Денісова М. М. Правове забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання в Україні : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / М. М. Денісова. – Харків, 2010. – 18 с.
4. Лемішко Ю. М. Конституційно-правові основи участі громадян України у масових публічних заходах : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / Ю. М. Лемішко. – Харків, 2009. – 19 с.
5. Поліщук В. Г. Адміністративно-правове регулювання та практика проведення масових заходів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Поліщук Віктор Григорович. – Харків, 1999. – 213 с.
6. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 232.
7. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. : Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. – К. : Укр. Правнична Фундація; Вид-во Право, 1995. – 40 с.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 215.
9. Конституція України : за станом на 1 лютого 2011 р. / Верховна Рада України. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.
10. Про порядок організації та проведення зборів, мітингів, вуличних походів та демонстрацій в СРСР : Указ Президії Верховної Ради СРСР від 28 липня 1988 р. № 9306-XI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.portal.rada.gov.ua>.
11. Про відповідальність за порушення встановленого порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 3 серпня 1988 р. № 6347 // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1988. – № 33. – Ст. 808.
12. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28 липня 1994 р. № 404 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.portal.rada.gov.ua>.
13. Погорілко В. Ф. Референдне право України : [навч. посібник] / Віктор Федорович Погорілко, Владислав Леонідович Федоренко. – К. : Вид-во «Ліра-К», 2006. – 366 с.
14. Комарова В. В. Формы непосредственной демократии в России : [учеб. пособие] / Валентина Викторовна Комарова. – М. : Изд-во «Ось-89», 1998. – 304 с.
15. Нудненко Л. А. Институты непосредственной демократии в системе местного самоуправления России / Лидия Алексеевна Нудненко ; [отв. ред. вып. С. А. Авакьян]. – М. : РАН ИНИОН; Центр социальных науч.-информ. исслед., Отд. политологии и правоведения, 2000. – 200 с.
16. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации / Марат Викторович Баглай. – М. : НОРМА – ИНФРА, 1998. – 741 с.
17. Дмитриев Ю. А. Правовое обеспечение манифестаций в

условиях правового государства : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Государственное право и управление; советское строительство; административное право; финансовое право» / Ю. А. Дмитриев. – М., 1991. – 23 с.

18. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко

(голова) та ін.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998–2004. – Т. 3: К–М. – 2001. – 792 с.

19. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35, № 35–36, № 37. – Ст. 446.

УДК 351.74

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ТА ЇХ РОЛЬ У ФУНКЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Глушков В.А., д.ю.н., професор,
завідувач СК-1 ННІ КРД

Національна академія Служби безпеки України

Радовецька Л.В., викладач кафедри теорії та історії держави і права ННІ КРД
Національна академія Служби безпеки України

У статті розглядаються підходи до визначення поняття, а також класифікація та місце правоохоронних органів як суб'єктів практико-прикладної діяльності у механізмі реалізації функції забезпечення державної безпеки України.

Ключові слова: правоохоронні органи, правоохорона, функція забезпечення державної безпеки, оперативно-розшукова діяльність, механізм реалізації функції забезпечення державної безпеки.

В статье рассматриваются подходы к определению понятие, классификация и место правоохранительных органов как субъектов практико-прикладной деятельности в механизме реализации функции обеспечения государственной безопасности Украины.

Ключевые слова: правоохранительные органы, правоохрона, функция обеспечения государственной безопасности, оперативно-разыскная деятельность, механизм реализации функции обеспечения государственной безопасности.

Ghlushkov V.A., Radovetska L.V. THE LAW-ENFORCEMENT AUTHORITIES AND THEIR ROLE IN THE STATE SECURITY SAFEGUARDING FUNCTION

The approaches to determining, classification and the role of law-enforcement authorities as subjects of practical law-enforcement activity in Ukraine's state security safeguarding function realization are considered in the article.

Key words: law-enforcement authorities, law-enforcing, function of state security safeguarding, operational-investigative activity, mechanism of state security function safeguarding realization.

Постановка проблеми. З проголошенням Україною незалежності перед молодістю перспективною українською державою постала необхідність у пошуку оптимальних моделей органів, які зможуть максимально ефективно реалізовувати її функції. Однією із фундаментальних органічних функцій будь-якої сучасної держави є функція забезпечення власної безпеки, яку у науковій доктрині можна зустріти під назвами забезпечення національної безпеки або ж (значно рідше) забезпечення державної безпеки. Ця функція є основоположною, однією із найважливіших функцій Української держави, що знайшло своє законодавче підтвердження у тексті Конституції України. Так, відповідно до припису ч.3 ст.17 Основного Закону держави, забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та *правоохоронні органи* держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом [1].

Ступінь розробленості проблеми. Проблемою правоохоронних органів та правоохоронної діяльності займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема С. Воронцов, П. Городецький, К. Гуценко, Ю. Кваша, М. Ковальов, С. Лихова, М. Мельник, В. Осадчий, В. Савицький, В. Тацій, Р. Тевлін, М. Хавронюк, С. Шелепова та ін. Ці дослідження знаходяться переважно у площині загальнотеоретичних питань визначення поняття правоохоронних органів, правоохоронних функцій у рамках здійснення тих чи інших видів правоохоронної діяльності. Проблемам забезпечення державної безпеки присвячені поодинокі праці вітчизняних науковців, у зв'язку з тим, що тривалий час дослідження цих питань знаходилося у

площині закритих відомчих розробок. Це, зокрема, праці О. Гнатцова, С. Гордієнка, В. Картавцева, С. Керницького, О. Лаврика, В. Пилипчука, В. Погорілка, Г. Почепцова, А. Щуровського, В. Яценка. На сьогодні результати їх досліджень висвітлені у статтях, виступах на конференціях, покладені в основу деяких законопроектів. Ці розробки присвячені концептуальним, загально-правовим та термінологічним питанням теорії забезпечення державної безпеки. У нашій статті ми спробуємо дослідити роль правоохоронних органів як суб'єктів реалізації функції забезпечення державної безпеки.

Мета статті – з'ясувати сутність та роль правоохоронних органів у функції забезпечення державної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Одним із правоохоронних органів, що покликаний забезпечувати державну безпеку, законодавець називає Службу безпеки України, зокрема, у ст.1 галузево-рамочного закону України «Про Службу безпеки України» визначено, що це державний *правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України* [2]. Тобто законодавцем функцію забезпечення державної безпеки безпосередньо покладено на правоохоронний орган спеціального призначення, у зв'язку з чим, відповідно до тексту ст.2 статусного закону органу держбезпеки, останній виконує покладені на нього завдання [2].

Аналіз вітчизняного законодавства дає нам змогу прийти до висновку, що Служба безпеки України займає *унікальне* місце у системі органів забезпечення державної безпеки, оскільки на неї на *єдину* (за чинним законодавством), по-перше, прямо покладено